

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора Мозоля Станіслава Анатолійовича на дисертацію Коссе Валерія Валерійовича «Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання сутенерству та втягненню особи в заняття проституцією», представлену на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним із сутенерством та втягненням осіб в заняття проституцією є важливим завданням, яке має бути вирішено шляхом удосконалення відповідних кримінально-правових та кримінологічних заходів та засобів. Водночас необхідно відмітити, що такі заходи та засоби повинні корелюватись із положеннями, рекомендаціями та вимогами, які викладені у міжнародних правових документах, зокрема тих, що скеровані на окреслення напрямів запобігання та протидії транснаціональним та транскордонним кримінальним правопорушенням, та протиправним діям, які вчиняються у складі організованих груп та злочинних організацій.

Аналіз поточної кримінологічної ситуації, яка склалась в Україні в частині кількісного показника суспільно небезпечних діянь проти громадського порядку та моральності взагалі та сутенерства або втягнення особи в заняття проституцією зокрема свідчить про те, що наразі наявних кримінально-правових заходів недостатньо. Стосовно кримінологічного напрямку, необхідно відмітити, що в нашій країні це питання майже не розглянуто в жодній програмі, якою визначено способи та методи боротьби зі злочинністю. Така ситуація, у першу чергу, зумовлена відсутністю необхідної кількості наукових праць, в яких було б запропоновано комплексний підхід до проблем кримінально-правового та кримінологічного запобігання сутенерству або втягненню особи в заняття проституцією.

Окремі аспекти, пов'язані із протидією кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 303 КК України розглядались у працях таких учених як Ю.В. Баулін, Є.С. Назимко, А.С. Політова, Ю.А. Пономаренко, Т.І. Пономарьова, В.Я. Тацій, М.І. Хавронюк та ін. Проте низка

проблем, зокрема тих, що пов'язані із запобіганням сутенерству або втягненню особи в заняття проституцією в умовах воєнного стану залишилися нерозглянутими. Вказане свідчить про те, що тема дисертації, представленої до захисту є актуальною та своєчасною.

Актуальність теми дисертаційного дослідження також підтверджується тим, що вона підготовлена з урахуванням сучасних тенденцій розвитку держави та суспільства.

Роботу виконано відповідно до Стратегії боротьби з організованою злочинністю, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126-р та Плану заходів з реалізації Стратегії боротьби з організованою злочинністю, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2022 р. № 850-р; Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 р. № 800-р; Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 червня 2023 р. № 496-р; Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі 20 на період до 2025 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2018 р. № 728-р. Тема дисертаційного дослідження обрана в межах Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки, затвердженої Наказом МВС України від 11 червня 2020 р. № 454; Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2025-2029 роки, затвердженої Наказом МВС України від 21 травня 2024 р. № 326. Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Донецького державного університету внутрішніх справ 22 грудня 2021 року (протокол № 6).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність. Про

належне підґрунтя дисертаційного дослідження свідчить комплекс наукових методів. Порівняльно-правовий (компаративний) метод надав можливість проаналізувати європейський досвід запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним із сутенерством та проституцією та виявити можливі для запозичення позитивні риси зарубіжних кримінальних законодавств та відповідної кримінологічної практики (підрозділ 3.1); догматичний метод дозволив надати кримінально-правову та кримінологічну характеристику кримінальних правопорушень, передбачених ст. 303 КК України (розділи 1-2); метод структурно-функціонального аналізу надав можливість проаналізувати та удосконалити заходи запобігання кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 303 КК України (розділ 3); логіко-семантичний метод використано для аналізу та поглиблення понятійно-категоріального апарату (всі розділи); метод контент-аналізу використано для опрацювання матеріалів судової практики (всі розділи); метод системного аналізу надав можливість визначити недоліки національного кримінального законодавства в частині кримінальної відповідальності за сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією (всі розділи); статистичний метод дозволив проаналізувати офіційну статистичну звітність, викладену на сайті Офісу Генерального прокурора та судової влади (всі розділи).

Емпіричну базу дослідження становлять результати вивчення 220 судових вироків (за 2019–2024 рр.) за ст. 303 КК України; статистичні та аналітичні дані Верховного Суду та Офісу Генерального прокурора, засобів медіа, що сприяло всебічності, повноті та достовірності сформульованих у дисертації наукових положень, висновків і пропозицій.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексним монографічним дослідженням, в якому виявлено та оновлено способи розв'язання проблем, пов'язаних із удосконаленням кримінально-правових та кримінологічних засад запобігання сутенерству та втягненню особи в заняття

проституцією із урахуванням сучасних умов функціонування держави та суспільства.

У першому розділі «Кримінально-правова характеристика сутенерства або втягнення особи в заняття проституцією» визначено об'єкт та об'єктивні ознаки сутенерства або втягнення особи в заняття проституцією, проаналізовано характеристики суб'єкта та суб'єктивні ознаки сутенерства або втягнення особи в заняття проституцією, систематизовано підстави криміналізації сутенерства або втягнення особи в заняття проституцією.

Видається актуальною думка про те, що звідництво для розпусти має розглядатись як одна із форм сутенерства. Сутенерство у сучасному розумінні є достатньо широким поняттям, котре не можна обмежувати за формальними ознаками, наприклад, такими як тривалість забезпечення надання певних послуг або наявність корисливого мотиву. Вказане ставить під сумнів необхідність і доцільність виокремлення створення або утримання місць розпусти і звідництва у самостійне кримінальне правопорушення.

Цікавою також є пропозиція щодо декриміналізації кримінального правопорушення, передбаченого ст. 302 КК України.

У другому розділі «Кримінологічна характеристика сутенерства або втягнення особи в заняття проституцією» охарактеризовано стан і тенденції кримінальних правопорушень, передбачених ст. 303 Кримінального кодексу України; систематизовано детермінанти, що впливають на вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 303 Кримінального кодексу України; запропоновано кримінологічну характеристику особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення, передбачене ст. 303 Кримінального кодексу України, та її жертви.

Автор обґрунтовано вказує на те, що стан і тенденції вчинення кримінальних правопорушень мають розглядатись за декількома критеріями: 1) визначення кількісних параметрів протиправних діянь, об'єднаних родовим об'єктом; 2) визначення місця досліджуваного кримінального правопорушення у групі діянь, об'єднаних родовим об'єктом за кількісним

показником у відсотковому співвідношенні; 3) визначення регіональних кількісних параметрів та порівняння динаміки діянь за останні два роки; 4) визначення інформації щодо факультативних ознак об'єктивної сторони досліджуваного кримінального правопорушення (спосіб, час, знаряддя тощо).

Цікавою є вказівка на те, що сутенери та особи, які втягують осіб у зайняття проституцією чи примушують нею займатись майже ніколи не є клієнтами таких осіб, більшість із них мають родину та позитивно характеризуються за місцем мешкання. Наведене також надає підставу для спростування наявності у таких осіб психофізіологічних проблем або проблем, пов'язаних із гіперсексуальністю. Скоріше, у такому випадку доцільно вказувати на відсутність у них уявлень про нормальний статевий розвиток та моральність у сфері статевих відносин.

У третьому розділі «Заходи запобігання сутенерству або втягненню особи в заняття проституцією» охарактеризовано європейський досвід запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним із сутенерством або проституцією, а також проаналізовано кримінально-правові, кримінальні процесуальні, кримінологічні та віктимологічні заходи запобігання кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 303 Кримінального кодексу України».

Заслуговує на підтримку висновки про те, що одним із актуальних способів зниження кількісного показника кримінальних правопорушень, передбачених ст. 303 КК України є приведення положень національного кримінального законодавства у відповідність до *acquis* ЄС, особливо – щодо втягнення у зайняття проституцією малолітніх та неповнолітніх осіб. Із урахуванням, що спеціальна норма щодо посягання на дітей передбачатиме відповідні кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки, це надасть можливість посилити межі кримінальної відповідальності за вчинення такого діяння щодо дітей.

Значимість результатів дисертаційного дослідження. Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені у дисертації

рекомендації, висновки і пропозиції можуть бути використані у: законотворчій діяльності – під час удосконалення національного кримінального законодавства України щодо кримінальної відповідальності та покарання за кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності; науково-дослідній сфері – для подальшого вивчення теоретичних та практичних проблем запобігання кримінальним правопорушенням проти громадського порядку та моральності взагалі та сутенерству або втягненню осіб в заняття проституцією зокрема (акт впровадження у науково-дослідну діяльність Донецького державного університету внутрішніх справ від 03.02.2025); правозастосовній діяльності – для підготовки концепцій, цільових програм та стратегій, скерованих на розв’язання проблем запобігання кримінальним правопорушенням проти громадського порядку та моральності; освітньому процесі – під час підготовки навчально-методичних матеріалів та робочих навчальних програм: ОК 19 «Кримінальне право», ОК 20 «Кримінологія» освітньо-професійної програми «Право (поліцейські)» Law (Police Officers), першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 Право, галузі знань 08 Право, кваліфікація: бакалавр права та ОК 11 «Кримінальне право», ОК 20 «Кримінологія» освітньо-професійної програми «Правоохоронна діяльність» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 262 Правоохоронна діяльність, галузі знань Цивільна безпека, кваліфікація: бакалавр правоохоронної діяльності, а також при підготовці навчальних посібників із цих дисциплін (акт впровадження в освітній процес Донецького державного університету внутрішніх справ від 03.02.2025).

Основні положення дисертації опубліковано у семи наукових публікаціях, серед яких 4 статті (3 – одноособові, 1 – у співавторстві) у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук, 3 тези доповідей на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних заходах.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення

академічної доброчесності. В результаті аналізу дисертації фактів порушення правил академічної доброчесності не виявлено.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, необхідно звернути увагу на окремі положення, які потребують роз'яснення або додаткової аргументації.

1. Дисертант вказує, що на підставі аналізу судових вироків у кримінальних провадженнях, розпочатих за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 303 КК України, ним виявлено та систематизовано прогалини, які виникають на етапі досудового розслідування та судового розгляду обставин таких суспільно небезпечних діянь, які утворюють додаткові фактори, які впливають на кількісні показники цих кримінальних правопорушень: 1) порушення преюдиціальності – надання передчасної оцінки обставинам кримінального правопорушення чи особі кримінального правопорушника на підставі попередньо отриманих загальних доказів; 2) порушення судовими органами порядку затвердження угоди про визнання винуватості між прокурором та обвинуваченим; 3) порушення порядку обрання запобіжного заходу до особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 303 КК України; 4) порушення п. 2 ч. 4 ст. 374 КПК України щодо обов'язку визначення покарання, призначеного по кожному з обвинувачень, що визнані судом доведеними та остаточної міри покарання, обраної судом.

Водночас більшість із наведених прогалин виникають саме під час судового розгляду та не стосуються досудового розслідування. Із урахуванням вказаного, автору більш доцільним було б визначити способи удосконалення саме цього етапу кримінального провадження.

2. У дисертації вказано, що одним із ефективних способів удосконалення організаційно-правового напрямку спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 303 КК України, що вчиняються щодо дітей є розширення та подальше удосконалення заходів кримінально-правового характеру, які застосовуються щодо юридичних осіб,

зокрема шляхом визначення можливості застосовувати тимчасові обмеження діяльності юридичної особи та тимчасове обмеження в отриманні прав та/або переваг.

Проте автором не у повній мірі аргументується така пропозиція, зокрема не визначається кінцевий результат та очікувана ефективність від її реалізації.

3. Дисертант вважає, що дієвими кримінологічними заходами запобігання кримінальному правопорушенню, передбаченому ст. 303 КК України є: 1) удосконалення державної політики з питань сім'ї та дітей в частині унормування видів, розмірів та порядку надання соціальних пільг та виплат особам, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів (для осіб, які зазнали сексуального насильства в контексті, визначеному Порядком надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2017 року № 268); 2) підвищення розміру одноразової матеріальної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми; 3) удосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення та припинення діяльності місць розпусти.

Разом із цим, під час захисту на цьому питанні доцільно зупинитись більш детально та визначити, чи проводилось дисертантом дослідження щодо наявності кореляції між кількісним показником кримінальних правопорушень, передбачених ст. 303 КК України та детермінантами, на усунення яких було запропоновано наведені вище заходи.

4. Автор висловлює не у повній мірі послідовну позицію щодо доцільності криміналізації в окремій кримінально-правовій нормі сутенерства або втягнення у заняття проституцією дітей, відсутності підстав для декриміналізації кримінального правопорушення, передбаченого ст. 303 КК України та доцільності впровадження скандинавської моделі кримінальної відповідальності за вчинення таких діянь. Під час захисту на цьому питанні варто зупинитись детальніше та надати додаткові роз'яснення.

5. Під час розгляду зарубіжного досвіду було б доцільним обрати для аналізу більшу кількість європейських держав та класифікувати їх за наявністю спільних рис щодо здійснення кримінально-правових та кримінологічних заходів протидії кримінальним правопорушенням, пов'язаним із сутенерством та проституцією. Це надало б можливість зробити дисертаційне дослідження більш комплексним та репрезентативним.

Водночас, наведені аспекти є дискусійними та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Валерія Валерійовича Коссе.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення.
Отже, вказане надає підставу для констатації, що дисертація Коссе Валерія Валерійовича на тему «Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання сутенерству та втягненню особи в заняття проституцією» є самостійною кваліфікаційною науковою працею, яка містить нові теоретичні та практичні положення й обґрунтовані результати, які у сукупності скеровані на розв'язання важливої науково-прикладної проблеми, що має важливе значення для кримінального права та кримінології.

Дисертація відповідає вимогам чинного Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р., а її автор – **Коссе Валерій Валерійович** – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Офіційний опонент:

**проректор Національної академії
внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор**

Станіслав МОЗОЛЬ